

Poradnik

*Moje
Finanse*

PROJEKT „ZACZNIJ LICZYĆ NA SIEBIE”

Poradnik „Moje finanse”

© Fundacja dla Polski, Warszawa 2013

Opracowanie tekstów: Piotr Zdaniewicz

Fundacja dla Polski

Ul. Narbutta 20/33

02-541 Warszawa

tel. +48 22 542 58 80

fax +48 22 542 58 90

e-mail: fdp@fdp.org.pl

www.fdp.org.pl

Poradnik „Moje finanse” powstał w ramach projektu „Zacznij liczyć na siebie” finansowanego przez UniCredit Foundation.

SPIS TREŚCI

4 *Wstęp*

WARSZTAT 1

5 *Wykluczenie finansowe.
Jak nie zatrzęsnać sobie drzwi?*
Załączniki

WARSZTAT 2

13 *Moje konto bankowe*
Załączniki

WARSZTAT 3

26 *Mądre zarządzanie własnym budżetem*
Załączniki

WSTĘP

Warto wspierać edukację ekonomiczną młodzieży z trudnych środowisk aby miała jaśniejsze jutro.

Przekazujemy Państwu publikację, której celem jest wsparcie osób pracujących z młodzieżą ze środowisk zagrożonych wykluczeniem finansowym. Przygotowane przez nas scenariusze są dobrym narzędziem do prowadzenia warsztatów z młodzieżą, która wkracza w dorosłe życie społeczne i zawodowe. Przedstawione w scenariuszach treści ułatwią młodym osobom mądrze i oszczędnie zarządzać własnymi finansami i uchronią je przed wpadaniem w pułapki zadłużeniowe.

Poradnik powstał w trakcie realizacji projektu „Zacznij liczyć na siebie”, adresowanego do młodzieży z ubogich środowisk zagrożonych marginalizacją oraz ich opiekunów z organizacji pozarządowych, finansowanego przez UniCredit Foundation. Autorem scenariuszy jest Piotr Zdaniewicz, trener biznesu, autor programów z zakresu edukacji finansowej i konsumenckiej, doświadczony w prowadzeniu zajęć z wykorzystaniem metod aktywnych dla dorosłych, młodzieży i dzieci.

Poradnik składa się z trzech scenariuszy:

Warsztat 1. Wykluczenie finansowe. Jak nie zatrzaskać sobie drzwi?

Warsztat 2. Moje konto bankowe.

Warsztat 3. Mądre zarządzanie własnym budżetem.

Serdecznie zapraszamy do pracy z młodzieżą przy użyciu powyższych scenariuszy 😊

Wykluczenie
finansowe
JAK NIE ZATRZASNAĆ SOBIE DRZWI?

WARSZTAT I

CELE ZAJĘĆ

Uczestnicy będą:

- poznawać zjawisko wykluczenia finansowego,
- uświadamiać sobie znaczenie rynku usług finansowych w naszym życiu,
- dostrzegać wagę i konsekwencje własnych decyzji finansowych,
- uświadamiać sobie jak łatwo można stać się osobą wykluczoną finansowo i stracić możliwość korzystania z oferty instytucji finansowych,
- uczyć się działań prewencyjnych,
- rozumieć wagę własnej edukacji finansowej w budowaniu bezpiecznej przyszłości,
- odkrywać potrzebę planowania własnych działań finansowych,
- uczyć się jak, jako młodzi ludzie mogą bezpiecznie rozpocząć swoją przygodę z finansami.

PRZEGLĄD GŁÓWNYCH ZAGADNIĘĆ

- problem wykluczenia finansowego,
- miejsce usług i produktów finansowych w naszym codziennym życiu.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ (w tym potrzebne materiały)

- papier A4, flipchart, flamastry, długopisy dla młodzieży,
- projektor multimedialny, laptop, głośniczki do laptopa (mogą wystarczyć głośniczki w laptopie),
- prezentacja Power Point,
- historia Magdy (załącznik nr 1) w ilości 1 sztuka na parę uczestników,
- film obrazujący powódź (załącznik nr 2),
- lista działań prewencyjnych (załącznik nr 3), lista działań w chwilach kłopotów (załącznik nr 4)
 - po 1 sztuce na parę uczestników załączniki nr 3 i 4,
- kartki samoprzylepne.

METODY PRACY

- prezentacja, film,
- dyskusja moderowana,
- praca w grupach,
- praca indywidualna.

Czas trwania zajęć: 90 minut.

PLAN ZAJĘĆ

Wprowadzenie - wzbudzenie zainteresowania tematem

Wstęp i wprowadzenie do cyklu zajęć

15 MINUT

1. Powitaj młodzież i poinformuj, iż zajęcia w których będzie uczestniczyła zostały stworzone tak, aby pomóc jej w korzystaniu w bezpieczny sposób z produktów finansowych.
2. W celu zapewnienia warunków edukacyjnych zawiąż z uczestnikami kontrakt, który będzie obowiązywał na wszystkich waszych zajęciach (dotyczy oczywiście zajęć z edukacji finansowej). Dobry kontrakt pomoże zarówno Tobie (prowadzącemu) jak i młodzieży.
3. Sugestie dotyczące zawiązania kontraktu:
 - a. Poinformuj uczestników, że zajęcia będą prowadzone w formie aktywnej (często będziesz pytał/a ich jakie jest ich zdanie, co czują, jak uważają, jak to jest u nich), dlatego ustalacie zasady, które umożliwią im poczuć się bezpiecznie oraz wpłyną na efektywność zajęć
 - b. Stwórz kontrakt w znany Tobie sposób
 - c. Ważne, aby był to kontrakt wszystkich - czyli każdy w sposób bezpieczny dla siebie musi wyrazić jakich zasad potrzebuje oraz musi zatwierdzić to co ustalacie
 - d. Zadbaj aby pojawiło się co najmniej:
 - ✓ każdy ma prawo do swojego zdania,
 - ✓ nie obrażamy innych,
 - ✓ mam prawo do „nie”,
 - ✓ jesteśmy aktywni,
 - ✓ jesteśmy punktualni,
 - ✓ słuchamy się nawzajem,
 - ✓ wyłączamy komórki.

INFORMACJE DO PRZEKAZANIA

Aktywność indywidualna, prezentacja i dyskusja

15 MINUT

Zapytaj młodzież jak uważa: „Czy można mieć mniej niż nic?”. Co to znaczy określenie „mniej niż nic” pod kątem finansów (możesz uzyskać odpowiedzi dotyczące zadłużenia)?

Poproś uczestników, aby wypowiedzieli się jakie dostrzegają zagrożenia związane z zadłużeniem.

Zapytaj młodzież jak rozumie określenie „wykluczenie”- przeprowadź krótką dyskusję czego może ono dotyczyć i czy się z nim spotkali.

Zapytaj czy słyszeli kiedyś o zjawisku wykluczenia finansowego i poproś, aby powiedzieli z czym im się to kojarzy.

Poinformuj młodzież, że przybliżysz teraz jak postrzegane jest zjawisko wykluczenia finansowego przez naukowców i ekonomistów.

Wykorzystując prezentację przekaz uczestnikom informacje:

- ✓ czym objawia się wykluczenie finansowe,
- ✓ w krajach Europy aż 1/3 społeczeństwa podlega wykluczeniu finansowemu (tzn. jest pozbawiona dostępu do podstawowych produktów i usług finansowych takich jak rachunki bankowe, lokaty, kredyty...),

- ✓ około 23% Polaków nie ma rachunku w banku lub w tzw. SKOK-ach,
- ✓ skutki wykluczenia finansowego (zwróć uwagę na fakt, że np. nie opłacając ubezpieczeń emerytalnych, rentowych, wypadkowych pozbawiamy się pomocy w przypadku np. zachorowania, wypadku, przejścia na emeryturę - ważne pod kątem pracy „na czarno” w Polsce i zagranicą),
- ✓ wykluczenie finansowe łączy się z wykluczeniem społecznym (zwróć uwagę, że potrzebujemy prawa do obecności na rynku finansowym, aby w pełni korzystać z możliwości jakie niesie nam rozwój cywilizacyjny np. możliwość robienia tańszych zakupów przez Internet...).

Podsumuj prezentację przekazując uczestnikom informację, iż zarówno ten warsztat jak i kolejne mają za zadanie przybliżyć im mechanizmy działające na rynku i przez to pomóc im, aby nigdy nie zostali wykluczeni finansowo i społecznie.

Poinformuj również, że na następnych zajęciach przybliżysz pojęcie parabanków.

UWAGI: Młodzież powinna odczuć wagę obecności na rynku finansowym.

AKTYWNOŚĆ W PARACH I DYSKUSJA

25 MINUT

1. Rozdaj młodzieży kartkę z historią Magdy. Poproś jednego z uczestników o odczytanie historii (załącznik nr 1).
2. Poproś uczestników, aby dobrali się w pary i wypisali w kolumnach w jednej jakie sytuacje tzw. losowe (niezależne od niej) dotknęły Magdę oraz w drugiej jakie popełniła błędy.
3. Poproś pary, aby przedstawiły wyniki swojej pracy.
4. Przeprowadź dyskusję co myślą o historii Magdy, czy można wyciągnąć jakieś wnioski dla nas.
5. Podsumuj dyskusję - podkreślając, że nasze życie niesie elementy niepewności, które możemy eliminować ucząc się w zakresie zarządzania własnymi finansami oraz planując działania finansowe.

PRACA W GRUPACH

Aktywność w grupie i dyskusja

20 MINUT

1. Pokaż uczestnikom film przedstawiający przejście fali powodziowej przez angielskie miasteczko (pierwsze 2 minuty- załącznik nr 2). Zapytaj co robi na nich największe wrażenie i jak się czuli oglądając film. Zapytaj czy ich zdaniem można było temu zapobiec? Co można było zrobić wcześniej?
2. Rozdaj uczestnikom dwie listy (załącznik 3, załącznik 4) ze wskazówkami, które mogą pomóc aby nie zostać wykluczonym finansowo. Zwróć uwagę, iż jedne proponowane działania są prewencyjne natomiast inne są wskazówkami jak się zachować w trakcie kłopotów. Poproś, aby spokojnie sobie przeczytali.
3. Przypomnij zjawisko powodzi i zapytaj co lepiej jest robić: zapobiegać (budować wały, regulować bieg rzek...), czy później walczyć ze skutkami.
4. Zapytaj dlaczego tak rzadko zapobiegamy- odwołaj się do powodzi.

Uzupełnij odpowiedzi uczestników.

Często mamy inne pomysły na wydawanie bieżących środków. Na przykład budowa nowych dróg a nie naprawianie wałów. Wszyscy mamy ograniczone środki dlatego bardzo ważne jest rozsądne gospodarowanie. Często liczymy na szczęście i na przykład, jak przy powodzi, mamy nadzieję, że w kolejnych latach już jej nie będzie.

5. Zapytaj młodzież jakie zna inne sytuacje działań prewencyjnych w życiu codziennym? (rower-kask, szczepienia, badania przesiewowe, pasy w samochodzie).
6. Podsumuj dyskusję, że w życiu należy być dobrym strategiem i przewidywać sytuacje, które mogą mieć wpływ na nasze finanse.
7. Poproś jednego uczestnika aby zapisał na flipcharcie podyktowane przez grupę możliwe sytuacje życiowe mogące mieć wpływ na nasze finanse (będą to np.: utrata zdrowia, ślub, pojawienie się dziecka...) Zwróć uwagę uczestnikom, że pewne zdarzenia związane są z wiekiem np. przejście na emeryturę.
8. Poproś uczestników, aby stworzyli czteroosobowe zespoły łącząc dotychczasowe pary.
9. Zadaniem każdego zespołu będzie napisanie nowej lepszej historii Magdy, z uwzględnieniem wcześniej poznanych wskazówek. Oczywiście sytuacje losowe pozostaną jeżeli bohaterka nie miała na nie wpływu.
10. Poproś zespoły o odczytanie nowej historii.
11. Pokaż, że dzięki zastosowaniu się uczestników do wskazówek, scenariusze historii Magdy zakończyły się pozytywnie.

OSOBISTE DOŚWIADCZENIE

Z czym wychodzę- dyskusja

1. Zaproponuj uczestnikom, aby zastanowili się i wypisali na małych kartkach samoprzylepnych co mogą już teraz zrobić jako młodzi ludzie, aby nie zostać wykluczonym finansowo i być obecnym na rynku finansowym.
2. Poproś o przyklejenie po jednej kartce samoprzylepnej przez każdego z uczestników na flipchart lub tablicę.
3. Zaproś uczestników, aby podeszli i przeczytali wszystkie propozycje działań.

Podkreśl, że odpowiedzi innych uczestników mogą być inspiracją dla pozostałych.

4. Zadanie domowe:

Poproś uczestników, aby zebrali informacje na temat ofert dotyczących kont osobistych i wybrali najlepszą dla siebie ofertę.

Zwróć im uwagę, że realizując zadanie domowe edukują się i stają się obecni na rynku finansowym, jest to przykład działań prewencyjnych.

ZAŁĄCZNIK NR 1 HISTORIA MAGDY

Magda jest 20-letnią studentką. Ma troje rodzeństwa (dwie młodsze siostry i starszego samodzielnego już brata). Magda mieszka w wynajmowanym mieszkaniu wraz z dwoma koleżankami. Za czynsz oraz inne opłaty związane z mieszkaniem płaci co miesiąc 600 zł. Uczy się dobrze. Ma chłopaka Pawła, również studenta o rok od niej starszego. Po zakończeniu studiów zamierzają się pobrać i założyć rodzinę. Magda popołudniami i w weekendy pracuje w restauracji jako kelnerka. Dzięki temu ma dodatkowe 700 zł miesięcznie. Pieniądze na tzw. życie otrzymuje od rodziców. Jest to ok. 600 zł miesięcznie. Ostatnio kupiła sobie wymarzoną nową komórkę. Jest zachwycona zakupem, ale musi teraz płacić miesięczny abonament w wysokości 100 zł przez dwa lata. Miesiąc temu wychodziła za mąż jedyna siostra Pawła – Weronika. Magdzie bardzo zależało na tym, aby „dobrze wypaść” przed całą rodziną Pawła. Na zakup sukienki i dodatków na wesele Weroniki przeznaczyła całe swoje oszczędności. Zabawa była wspaniała a cała rodzina Pawła gratulowała mu tak wspaniałej kandydatki na towarzyszkę życia. Ponieważ jednak wydała całe swoje oszczędności na sukienkę to zabrakło jej pieniędzy na bożonarodzeniowe prezenty dla rodziców i rodzeństwa. Była załamana, nigdy jeszcze się nie zdarzyło, aby przyjechała do domu z „pustymi rękami”. Za namową współlokatorek poszła do banku w którym miała otworzone konto. Pracownik banku zaproponował jej kartę kredytową z limitem 1500 zł. Bardzo się ucieszyła, gdyż wiedziała, że zaraz po świętach w restauracji gdzie pracuje będzie duży ruch i szybko spłaci zadłużenie oraz zrezygnuje z karty kredytowej. Święta niestety nie były zbyt wesołe. Radość z otrzymanych prezentów przyćmiła informacja o utracie pracy przez tatę Magdy. Rodzice odbyli z Magdą poważną rozmowę w trakcie której mama ze łzami w oczach powiedziała, że po stracie pracy przez tatę będą jej mogli dawać już tylko 200 zł miesięcznie a nie jak dotychczas 600.

Magda wróciła od rodziców do wynajmowanego mieszkania w nienajlepszym nastroju. Były to dla niej najtrudniejsze święta w życiu. Po powrocie dowiedziała się od współlokatorek, że podczas ich nieobecności zalały mieszkanie sąsiada, który mieszka pod nimi. Miał on ubezpieczone mieszkanie i towarzystwo wypłaciło mu odszkodowanie w wysokości 1500 zł. Teraz ubezpieczyciel żąda od nich zwrotu poniesionych kosztów. Na każdą z nich wypadło po 500 zł. Koleżanki Magdy poprosiły o pieniądze swoich rodziców. Magda nie mogła tak postąpić. Wiedząc, że w banku nie dostanie już żadnej pożyczki skorzystała z ulotki, którą znalazła w skrzynce na listy. Firma finansowa ogłaszała się że udziela pożyczek na tzw. dowód osobisty (to znaczy, że nie trzeba wykazywać się zarobkami). Licząc na pieniądze z pracy w restauracji skorzystała z oferty tzw. chwilówki. Pożyczyła 500 zł na okres trzech tygodni. Właśnie wtedy miała otrzymać pieniądze od właściciela restauracji.

Po trzech tygodniach z pensją udała się aby oddać dług. Okazało się, że po podliczeniu różnych dodatkowych opłat ma do oddania 800 zł. Niestety nie miała tyle. Pracownik firmy poinformował ją, że każdego tygodnia jej dług będzie wzrastał o 50 zł. Równocześnie bank przypomniał o wymaganej spłacie karty kredytowej. Najprawdopodobniej Magda będzie musiała zawiesić studia i pójść do pracy aby pospłacać długi.

Wieczorem zadzwonił starszy brat z zapytaniem czy dałaby radę pomóc rodzicom finansowo bo jest kiepsko.

ZAŁĄCZNIK NR 2

Film o powodzi

ZAŁĄCZNIK NR 3 LISTA DZIAŁAŃ PREWENCYJNYCH

1. Unikaj impulsywnych zakupów.
2. Unikaj instytucji parabankowych.
3. Edukuj się w zakresie finansów.
4. Czytaj wiadomości ekonomiczne.
5. Zwracaj uwagę na drobne wydatki.
6. Zwracaj uwagę gdzie „wyciekają” ci pieniądze.
7. Zarządzaj budżetem domowym.
8. Pamiętaj co jest dla Ciebie w życiu najważniejsze i co chcesz osiągnąć.
9. Obchodź się ostrożnie z plastikowym pieniądzem (karty płatnicze, kredytowe) - nie mając kontaktu z papierowym pieniądzem wydajemy dużo więcej.
10. Uważaj na kredyty i pożyczki - bądź rozsądny, raty spłaca się latami.
11. Uważaj na umowy długoterminowe, np. zakup komórki z abonamentem wiąże się ze zobowiązaniem na wiele miesięcy a zerwanie umowy może kosztować więcej niż sam aparat.
12. Zaciągając kredyt pamiętaj, że z kredytem wiążą się prowizje, odsetki oraz dodatkowe opłaty.
13. Spłacaj pożyczki i kredyty - jeżeli tego nie będziesz robić możesz trafić do Krajowego Rejestru Długów i tym samym uniemożliwisz sobie korzystanie z usług finansowych dostępnych na rynku.
14. Załóż konto bankowe.

ZAŁĄCZNIK NR 4 LISTA DZIAŁAŃ W RAZIE KŁOPOTÓW

- 1.** Szukaj pomocy u fachowców.
- 2.** W razie kłopotu ze spłatą kredytu lub pożyczki udaj się do banku i negocjuj warunki spłaty (bankowi zależy na odzyskaniu pieniędzy).
- 3.** Gdy czujesz się oszukany lub nie wiesz co zrobić skontaktuj się z Rzecznikiem Ochrony Konsumenta.
- 4.** Nie korzystaj z usług instytucji parabankowych – możesz wpaść w jeszcze większe kłopoty.

*Moje
konto*
bankowe

WARSZTAT II

CEL ZAJĘĆ

Uczestnicy będą:

- dowiadywać się jak korzystać z produktów i usług finansowych na przykładzie otwierania konta w banku,
- odkrywać korzyści z posiadania rachunku w banku,
- wiedzieć jak dobrać konto bankowe dla siebie,
- poznawać ryzyko związane z działalnością instytucji parabankowych.

PRZEGLĄD GŁÓWNYCH ZAGADNIENÍ

- otwieranie konta w banku,
- ryzyko związane z korzystaniem z usług instytucji parabankowych.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ (w tym potrzebne materiały)

- papier A4, flipchart, flamastry, długopisy dla uczestników,
- oferta lokat bankowych,
- kwestionariusz z pytaniami (załącznik nr 1) w ilości zgodnej z liczbą uczestników,
- małe kartki samoprzylepne,
- parabanki (załącznik nr 2).

METODY PRACY

- prezentacja,
- dyskusja moderowana,
- praca w grupach,
- praca indywidualna.

Czas trwania zajęć: 90 minut.

PLAN ZAJĘĆ

Wzbudzenie zainteresowania tematem

Wprowadzenie i dyskusja

1. Rozpocznij zajęcia od przypomnienia najważniejszych elementów z poprzednich zajęć:
 - zjawisko wykluczenia finansowego,
 - dlaczego trudniej się żyje będąc wykluczonym finansowo,
 - co możemy zrobić, aby nie zostać wykluczonym.
2. Kartkę od flipchartu (lub tablicę) przedziel pionową kreską na dwie części. Jedną podpisz „dlaczego warto” a drugą „dlaczego nie warto”. Rozdaj uczestnikom (każdemu po dwie) kartki samoprzylepne. Poproś aby na jednej karteczce napisali czytelnie tak jak uważają dlaczego warto jest mieć konto bankowe a na drugiej dlaczego nie warto. Kiedy to zrobią poproś, aby przykleili kartki w odpowiednich miejscach na flipcharcie (lub tablicy).

Przeczytaj uzyskane odpowiedzi, jeżeli co do którejś masz wątpliwości o co chodziło autorowi to zapytaj czy ktoś chciałby wyjaśnić co miał na myśli (nie naciskaj).

Dopowiedz (jeżeli nie było takich odpowiedzi), że posiadanie konta bankowego daje przede wszystkim:

- bezpieczeństwo naszym pieniądзом - Bankowy Fundusz Gwarancyjny zapewnia bezpieczeństwo naszych środków zgromadzonych w banku do wysokości 100 tys. Euro,
 - oszczędność czasu – możliwość dokonywania płatności bez konieczności udawania się na pocztę i stania w kolejce,
 - możliwość dokonywania bezgotówkowych zakupów w Internecie co daje oszczędność pieniędzy - dostęp do tańszych zakupów za pośrednictwem Internetu z opcją płatności bezgotówkowych (płatność gotówką przy odbiorze z reguły jest droższa),
 - brak opłat za dokonywane płatności w porównaniu z urzędami pocztowymi (oczywiście jeżeli mamy opcję bezpłatnych przelewów),
 - dostęp do innych produktów finansowych - lokaty, fundusze inwestycyjne, kredyty, salda debetowe...
3. Zwróć uwagę uczestnikom, że ludzie często mówią, że nie mają wystarczająco dużo pieniędzy aby trzymać je na koncie. Należy pamiętać jednak o bezpieczeństwie tych pieniędzy, które mamy oraz o fakcie, iż im więcej mamy gotówki w „rękach”, tym więcej wydajemy.

INFORMACJE DO PRZEKAZANIA

Aktywność indywidualna, grupowa i dyskusja

1. Zapytaj uczestników czy zgodnie z zadaniem domowym zapoznali się z ofertą kont bankowych. Czy natrafili na jakieś problemy, czy mają jakieś przemyślenia.
2. Poproś uczestników, aby podzielili się na trzyosobowe zespoły - możesz zastosować jeden ze znanych ci sposobów podziału na grupy. Każdej grupie przekaz czystą kartkę z flipchartu i flamaster.
3. Zaproponuj, aby każda z grup zastanowiła się jakie są cechy dobrego konta bankowego i wypisała je na otrzymanej kartce.
4. Poproś o prezentację efektów pracy poszczególnych zespołów.
5. Po zakończeniu wszystkich prezentacji zwróć uwagę, że dla każdego co innego oznacza dobre konto.

Na przykład dla starszej osoby dobre konto w banku to może być takie, które będzie w banku mającym swój oddział blisko jej domu (będzie się czuła bezpieczniej wypłacając pieniądze w kasie banku a nie w bankomacie).

Dla osoby dokonującej wielu przelewów to będzie konto z opcją darmowych transakcji przelewowych.

Dla osoby wypłacającej gotówkę w bankomatach podstawą będzie łatwy dostęp do swoich pieniędzy, dlatego będzie zwracał uwagę na liczbę, rozmieszczenie bankomatów i koszt wypłaty.

6. Jako podsumowanie przedstaw proponowane postępowanie podczas wyboru własnego konta bankowego (poszczególne kroki zapisz na tablicy lub flipcharcie):
- Określ swoje potrzeby (do czego potrzebujesz konto, jak i gdzie będziesz z niego korzystał, czy będziesz miał regularne wpłaty, czy masz regularne wypłaty, czy będziesz dokonywał wielu transakcji przelewowych...).
 - Sprawdź ofertę rynkową (co oferują banki, popatrz na rankingi kont publikowane w Internecie, prasie).
 - Porównaj ceny za te opcje, których potrzebujesz.
 - Sprawdź ergonomiczność kont - jak bardzo są dla Ciebie wygodne w obsłudze.
 - Jeżeli uznasz, że dane konto spełnia twoje oczekiwania dokładnie zapoznaj się z treścią umowy o prowadzenie konta oraz z regulaminem rachunku i tabelą opłat.

DZIAŁANIA INDYWIDUALNE

Praca indywidualna/praktyka

- Rozdaj młodzieży kwestionariusz z pytaniami mającymi za zadanie pomóc w określeniu własnych potrzeb dotyczących konta w banku (załącznik nr 1).
- Poproś uczestników, aby zastanowili się nad kwestionariuszem i wypełnili go.
- Po zakończeniu ćwiczenia poproś uczestników o podzielenie się, czy coś im sprawiało trudność, czy może coś ich zastanowiło.

OSOBISTE DOŚWIADCZENIE

Dyskusja

- Zapytaj uczestników w jaki sposób dokonują w sklepie wyboru np. jogurtu, soku, napoju. Czym się kierują chcąc zrobić dobry zakup (czy czytają skład czy może kierują się reklamą, znajomością marki, opinią znajomych).
- Powiedz, że podobnie jest z porównywaniem produktów finansowych. Należy wiedzieć co porównywać, gdzie szukać „składu” oraz na co zwrócić uwagę.
- Przedstaw uczestnikom parametry konta na które między innymi należy zwrócić uwagę dokonując wyboru (wypisz na flipcharcie lub tablicy):
 - ✓ opłaty za prowadzenie,
 - ✓ opłaty za przelewy,
 - ✓ koszt wydania i obsługi karty do konta,
 - ✓ sieć bankomatów i koszt wypłaty,
 - ✓ opłaty za wypłaty gotówkowe w oddziale banku,
 - ✓ opłaty za uzyskanie informacji o saldzie na rachunku,
 - ✓ internetowa obsługa konta,
 - ✓ dostępność salda debetowego,
 - ✓ oferta związana z lokatami.
- Przypomnij uczestnikom, gdzie powinni szukać informacji o powyższych parametrach:
 - ✓ umowa o prowadzenie rachunku bankowego,
 - ✓ regulaminy,
 - ✓ tabela opłat i prowizji.

5. Zapytaj młodzież czy po tych zajęciach będą wiedzieli jak otworzyć swoje konto? Powiedz, że najczęściej młodzi ludzie swoje pierwsze konto otwierają w tym samym banku w którym mają konto ich rodzice lub znajomi. Jest to spowodowane tym, że czują się pewniej mogąc uzyskać od kogoś wiarygodnego pomoc.

Należy jednak pamiętać, że każdy ma inne potrzeby i to jest podstawą dokonywania właściwych wyborów.

DODATKOWA WIEDZA

Mini wykład, dyskusja

1. Przekaż uczestnikom informację, iż dzisiejsza lekcja dotyczyła podstawowego produktu oferowanego przez banki - rachunku bankowego. Należy pamiętać jednak o firmach, które starają się robić wrażenie, że są bankiem a tak naprawdę nim nie są. Potocznie nazywamy je instytucjami parabankowymi.
2. Zapytaj młodzież czy znają jakieś instytucje parabankowe. Możesz, dopowiedzieć, że parabankami są np.:
 - ✓ Amber Gold
 - ✓ Chwilówki
 - ✓ Provident
3. Przedstaw uczestnikom zagadnienia związane z parabankami w oparciu o załącznik nr 2.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK NR 1

1. W czym pomoże Ci konto bankowe?
2. Kiedy najpóźniej powinieneś otworzyć konto?
3. Czy masz bezpieczny dostęp do Internetu (nigdy nie korzystaj z bankowości elektronicznej w kafejkach internetowych i innych miejscach gdzie jest niekontrolowany dostęp do sieci)?
4. Czy masz stałe dochody?
5. Jeżeli masz stałe dochody to czy pobierasz je w gotówce czy też masz możliwość otrzymywać je przelewem na Twoje konto?
6. Czy będziesz chciał płacić za zakupy kartą do konta?
7. Czy będziesz wypłacał gotówkę z bankomatów (jak często i gdzie - miesięcznie)?
8. Czy masz stałe płatności, które będziesz chciał realizować przelewami z Twojego konta?
9. Czy dokonujesz zakupów w Internecie i jak często – miesięcznie?
10. Czy płacisz samodzielnie składki ZUS-owskie?

ZAŁĄCZNIK NR 2

W ostatnim czasie media bardzo dużo czasu poświęcają instytucjom parabankowym. Spowodowane jest to wydarzeniami związanymi z działalnością firmy Amber Gold w wyniku której bardzo wiele ludzi straciło swoje oszczędności. Należy jednak pamiętać, że instytucje parbankowe działają już od lat. Czym tak naprawdę są parbanki i czy są groźne? Parbanki to instytucje prowadzące działalność gospodarczą w ramach której oferują usługi i produkty finansowe bardzo podobne do usług i produktów bankowych. Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że bankami nie są. Nie będąc bankami nie podlegają takiej kontroli jak one. Można powiedzieć, że na dzień dzisiejszy ich działalność nie podlega żadnej kontroli. Mogą swobodnie konstruować umowy z klientami uważając tylko by być w zgodzie z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa. Co to oznacza dla nas jako konsumenta.

Parbanki działają dwojako. Po pierwsze oferują nam duże zyski jeżeli zainwestujemy nasze pieniądze. Po drugie oferują nam pożyczki na „preferencyjnych” warunkach. Pamiętajmy, że, powierzając nasze środki finansowe instytucji parbankowej nie możemy mieć pewności, że kiedykolwiek je odzyskamy.

W przypadku banków gwarancji udziela specjalny Bankowy Fundusz Gwarancyjny, który w razie kłopotów banku (z usług którego korzystamy) zwróci nam nasze pieniądze do wysokości 100 000 EUR. Innymi słowy jeżeli nasz bank zbankrutuje to Bankowy Fundusz Gwarancyjny odda nam nasze pieniądze do wysokości 100 000 EUR co stanowi ok. 413 000 zł.

Bądźmy świadomi, że pożyczając pieniądze od instytucji parbankowej możemy narazić się na ogromne koszty. Na przykład pożyczamy 500 zł na 15 dni. Do zwrotu mamy kwotę 631zł. W niektórych przypadkach rzeczywiste roczne oprocentowanie pożyczki może wynieść nawet 26 500 %! W ofercie banków najdroższy kredyt na miesiąc ma rzeczywiste roczne oprocentowanie równe 150%. Pomimo wielkiej akcji uświadamiania konsumentów ludzie wciąż korzystają z usług parabanków. Jest kilka powodów takiej sytuacji.

Po pierwsze każdy z nas marzy o wysokich zyskach, pragnie sukcesu i liczy na swoje szczęście. A to już tylko krok aby dać się omamić obiecywanymi wielkimi zwrotami z naszej inwestycji. Kolejnym elementem, który nas uspokaja (podobnie jak w przypadku Amber Gold) to tzw. „społeczny dowód słuszności”. Skoro firma ma tyle oddziałów i tyle osób korzysta z ich usług to na pewno jest to pewny biznes bo ktoś musiał to sprawdzić. Jak pokazuje historia instytucje parbankowe są poza wszelką kontrolą. Zastanawiamy się dlaczego ludzie pożyczają pieniądze w parabankach na tak niekorzystnych warunkach. Jedni nie potrafią czytać umów, mają mało wiedzy a jeszcze inni „nie mają wyboru” gdyż są osobami wykluczonymi finansowo lub finansowo i społecznie.

Jak się obronić przed działaniem instytucji parbankowych.

Kieruj się 4 zasadami bezpiecznego zaciągania pożyczki, promowanymi w akcji społecznej „Nie daj się nabrać. Sprawdź, zanim podpiszesz”:

- I. Sprawdź wiarygodność firmy.
- II. Policz całkowity koszt pożyczki.
- III. Dokładnie przeczytaj umowę.
- IV. Nie podpisuj, jeśli nie rozumiesz.

Najlepszą obroną przed parabankami jest zdrowy rozsądek podbudowany posiadaną wiedzą.

Mądre *zarządzanie* *własnym budżetem*

WARSZTAT III

CEL ZAJĘĆ

Uczestnicy będą:

- poznawać pojęcie i strukturę budżetu,
- odkrywać sensowność tworzenia własnego budżetu,
- rozpoznawać wydatki konsumpcyjne i inwestycyjne,
- identyfikować sytuacje, w których „wyciekają” im pieniądze,
- uczyć się racjonalizacji własnych decyzji zakupowych w celu osiągnięcia zamierzonych celów.

PRZEGLĄD GŁÓWNYCH ZAGADNIENÍ

- budżet domowy,
- racjonalne zakupy,
- wydatki inwestycyjne, konsumpcyjne.

PRZYGOTOWANIE DO ZAJĘĆ (w tym potrzebne materiały)

- projektor multimedialny,
- spokojna muzyka,
- pocięte wydatki Kasi i Tomka w ilości odpowiadającej liczbie trzyosobowych grup uczestników (załącznik nr 2),
- opis sytuacji Kasi i Tomka w ilości odpowiadającej liczbie trzyosobowych grup uczestników (załącznik nr 3),
- schemat budżetu (załącznik nr 4),
- Flipchart,
- małe karteczki przylepne,
- klej w ilości odpowiadającej liczbie trzyosobowych grup uczestników.

METODY PRACY

- prezentacja,
- dyskusja moderowana,
- praca w grupach,
- praca indywidualna.

Czas trwania zajęć: 90 minut.

PLAN ZAJĘĆ

Wzbudzenie zainteresowania tematem

Wprowadzenie i dyskusja

1. Zapytaj uczestników czy mają jakieś przemyślenia związane z kontami bankowymi, czy może ktoś już podjął decyzję o otwarciu.
2. Poproś uczestników, aby zastanowili się co jest dla nich tak naprawdę w życiu ważne, jakie mają cele, co może dać im szczęście.
3. Przeprowadź ćwiczenie wizualizujące zgodnie z załącznikiem nr 1 (Balon - warsztat przyszłości).
4. Poproś uczestników, aby podzielili się tym co doświadczyli w tym ćwiczeniu.
5. Przekaż młodzieży, że celem tego ćwiczenia było uświadomienie sobie co jest dla nas ważne i do czego dążymy.

6. Opowiedz przebieg pewnego eksperymentu:

W wielu miejscach na ziemi zapytano ludzi co jest dla nich najważniejsze w życiu i czy są szczęśliwi.

Okazało się, że najszczęśliwsi ludzie na ziemi żyją na ... Kostaryce czyli w jednym z krajów o nie najwyższym produkcie krajowym i nie najwyższym poziomie materialnym. Wynika z tego, że pieniądze raczej prawdziwego szczęścia nie dają.

Co do odpowiedzi zapytanych ludzi co jest dla nich najważniejsze w życiu najczęściej odpowiadali:

- rodzina,
- przyjaźń,
- dzieci -

Są to wartości, które bardzo trudno jest kupić. Pragnienie bycia szczęśliwym jest bardzo silnym mechanizmem wpływającym na nasze zachowania w tym również zachowania konsumenckie. Wiedzą o tym także osoby kształtujące działania marketingowe związane z różnymi produktami. Dlatego bardzo często wmawia się nam, że za pieniądze możemy osiągnąć przyjaźń, miłość...

7. Poproś uczestników, aby dobrali się w pary i zastanowili się nad przykładami reklam lub innych działań marketingowych obiecujących realizację wartości wyższych takich jak miłość, przyjaźń, wolność, przynależność do grupy,....
8. Poproś o prezentację wyników pracy. Jeżeli nie padły takie przykłady możesz uzupełnić o poniższe produkty:
 - Merci – tak dziękuję Ci,
 - Milka- bądźmy delikatni,
 - Raffaello - wyrażanie miłości,
 - telefony - przyjaźń, bądź w kontakcie z przyjaciółmi, miej ich jak najwięcej,
 - Redbull - doda Ci skrzydeł - poczucie wolności,
 - buty sportowe - poczucie wolności, przynależności do pewnej grupy,
 - Danonki- jeżeli kochasz swoje dziecko to zadbaj o jego kości,
 - suplementy diety - jeżeli kochasz swoją babcię i dziadka to kup im dla ich zdrowia.
9. Pokaż młodzieży, że większości rzeczy które są dla nas ważne nie można kupić. Dlatego dzisiaj będziemy rozmawiali o budżecie rodzinnym który może pokazać, jak bardzo nasz styl życia odległy jest od wyznawanych wartości, założonych celów oraz jak bardzo ulegamy wpływom marketingu i żyjemy tak jak by chciały firmy handlowe a nie my sami.

INFORMACJE DO PRZEKAZANIA

Aktywność indywidualna, grupowa i dyskusja

1. Przedstaw uczestnikom materiał teoretyczny dotyczący budżetu zgodnie z prezentacją. Najważniejsze elementy, które powinniś przekazać uczestnikom to:
 - budżet jest tylko narzędziem umożliwiającym porównanie dochodów i wydatków,
 - budżet pokazuje strukturę wydatków - czyli na co najwięcej wydajemy (przyjemności, nauka, życie...).
2. Powiedz, że budżet to jest najprościej mówiąc zestawienie wpływów i wydatków w pewnym okresie czasu i pojawia się wszędzie tam gdzie mamy ograniczone wpływy (np. budżet Państwa, budżet firmy..).
3. Wytłumacz różnicę pomiędzy konsumpcją a inwestycyjnymi, wydatkami konsumpcyjnymi a inwestycyjnymi- jest to jeden z najważniejszych elementów racjonalizacji zakupów.
4. Pokaż kiedy mamy do czynienia z deficytem, kiedy z nadwyżką budżetową a kiedy budżet jest zrównoważony.
5. Pokaż możliwe działania w sytuacji gdy mamy do czynienia z deficytem budżetowym:
 - poszukać dodatkowych dochodów,
 - ograniczyć, racjonalizować wydatki.
6. Przedstaw co możemy zrobić z nadwyżką budżetową (możliwe inwestycje: lokaty, akcje, obligacje, nieruchomości...).

PRACA W GRUPACH

Aktywność w grupie i dyskusja

1. Podziel uczestników na trzy - cztero-osobowe grupy (im grupa mniejsza tym bardziej wymaga zaangażowania jej członków).
2. Rozdaj zespołom opis sytuacji Kasi i Tomka (załącznik nr 2).
3. Poproś jednego z uczestników o odczytanie na głos opisu.
4. Przekaż uczestnikom, że Kasia i Tomek przez cały miesiąc zbierali rachunki za wszystko co kupili. Za chwilę każdy zespół je otrzyma. Zadanie będzie polegało na stworzeniu budżetu naszych bohaterów.
5. Rozdaj każdej grupie pociętą listę wydatków Tomka i Kasi (załącznik nr 3) oraz po dwie kartki z flipchartu.
6. Poproś, aby na każdej kartce stworzyli schemat budżetu zgodnie z załącznikiem nr 4.
7. Zaproponuj, aby postępowali wg poniższej kolejności:
 - a) wyodrębnili takie same wydatki (dotyczące tego samego produktu lub usługi) i policzyli ich sumę oraz liczbę transakcji. Np. zakup masła 3 razy w sumie 9 zł;
 - b) podzielili wyodrębnione wydatki na stałe i zmienne;
 - c) wyodrębnione wydatki spróbowali pogrupować wg jakiegoś klucza. Np. produkty żywnościowe, zdrowie, nauka, transport, mieszkanie;
 - d) wyodrębnili przychody z tego same źródła - jeżeli powtarzają się w obrębie miesiąca (np. tygodniowe wypłaty za pracę dorywczą);
 - e) przyczepili w odpowiednich miejscach na schemacie budżetu.
8. Rozwiś stworzone przez grupy budżety na ścianie.
9. Poproś uczestników, aby przyjrzeni się efektom pracy innych grup - czy są jakieś różnice w porównaniu z ich zestawieniem?
10. Jeżeli tak to zapytaj uczestników dlaczego w taki sposób podzielili otrzymane wydatki.
11. Zapytaj młodzież co myśli o sytuacji finansowej Kasi i Tomka?
12. Pokaż uczestnikom, że w przypadku Tomka bardzo dużo wydatków to wydatki stałe, czyli takie, które powtarzają się co miesiąc i są związane z umowami zawartymi na długi okres. Należy bardzo uważać na takie umowy gdyż zerwanie ich może nas drogo kosztować z uwagi na kary umowne. Jako przykład można podać promocyjne umowy na telefony komórkowe, dostawę telewizji kablowej lub satelitarnej, dostęp do Internetu, obowiązkowe ubezpieczenia (związane np. z kredytami).
13. Kolejnym elementem stałych wydatków będą raty na spłatę kredytów i pożyczek.
14. Zapytaj uczestników jak myślą jakie mogą być konsekwencje dla Tomka gdyby np. stracił pracę lub gdyby jego pensja została obniżona o 600 zł. Czy jego budżet domowy jest odporny na nieprzewidziane sytuacje życiowe? Możesz się odwołać do warsztatu 1. Zwróć uwagę młodzieży, że Tomek nie ma oszczędności, które zawsze dają nam większe bezpieczeństwo finansowe.
15. Zapytaj uczestników co myślą o budżecie Ewy czy jest stabilniejszy? Jeżeli tak to z czego to wynika? (nadwyżka budżetowa umożliwiająca oszczędzanie, oszczędności, mało stałych zobowiązań). Zapytaj uczestników co by się stało gdyby to Ewa utraciła swoje dochody? Czy była by w stanie „przeżyć” i przez jaki okres czasu? (zadziałały by oszczędności)

DODATKOWA WIEDZA

Mini wykład, dyskusja

1. Przedstaw młodzieży informację, że dobry budżet powinien mieć następujące proporcje wydatków:
 - ✓ na tzw. życie 50%,
 - ✓ na przyjemności 30%,
 - ✓ na oszczędności 20%.
2. Kolejnym elementem na jaki powinniśmy zwrócić uwagę analizując własny budżet to tzw. wydatki konsumpcyjne i inwestycyjne. Wydatki inwestycyjne powodują, że w wyniku ich poniesienia nasz majątek w przyszłości będzie większy. Przykładem tutaj może być:
 - ✓ inwestycja w swoją naukę,
 - ✓ inwestycja w zdrowie,
 - ✓ inwestycja w rzeczy dzięki którym zyskamy pracę,
 - ✓ inwestycja we własny rozwój.
3. Wydatki konsumpcyjne natomiast to takie wydatki, które powodują obniżenie naszego majątku. Na przykład:
 - ✓ zakup samochodu do celów prywatnych (kosztuje nas samochód jak i jego utrzymanie – paliwo, przeglądy, ubezpieczenie),
 - ✓ komputer do gier.
4. Pokaż uczestnikom, że o tym czy dana rzecz będzie dla nas dobrem inwestycyjnym czy konsumpcyjnym decydować będzie sposób jej wykorzystania (komputer do gier - komputer do nauki, garnitur na imprezę - garnitur na rozmowę o pracę...)
5. Zapytaj uczestników co mogą powiedzieć o wydatkach Kasi i Tomka patrząc pod kątem konsumpcji i inwestycji.
6. Jako kolejny element związany z naszymi finansami to są tzw. znikające pieniądze. Są to drobne wydatki z których nie zdajemy sobie sprawy. Nie uświadamiamy sobie jak uciekają nam pieniądze.
7. Poproś uczestników, aby zobaczyli ile pieniędzy wydała na kawę w pracy Ewa a ile wydał Tomek na hamburgery i kebaby. Pokaż młodzieży, że za te pieniądze Tomek mógłby sobie codziennie przygotować bułkę z najlepszej jakości szynką parmeńską z suszonymi pomidorami, serem mozzarella a Ewa mogła by po roku kupić ekspres do kawy i przyrządzać sobie super kawę i jeszcze by im zostało pieniędzy.

PODSUMOWANIE

1. Podsumowując przedstaw uczestnikom naczelne zasady dotyczące dobrego budżetu (bezpiecznego):
 - ✓ Budżet powinien mieć nadwyżkę umożliwiającą czynienie oszczędności na tzw. nieprzewidywane sytuacje.
 - ✓ Powinno się unikać dużych, zbędnych, stałych zobowiązań finansowych stanowiących zagrożenie dla naszych własnych finansów.
 - ✓ Należy zwracać uwagę na tzw. znikające pieniądze, czyli wydatki które jednostkowo są drobne, ale w całości uszczuplają nasze finanse.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK NR1¹

Poproś uczestników by znaleźli sobie w sali wygodne miejsce, odprężyli się i zamknęli oczy.

Włączamy muzykę i zaczynamy wizualizację:

Wyobraź sobie, że jesteś na pięknej łące..... Jest pogodny, letni dzień..... Świeci słońce, gdzieś w pobliżu śpiewają ptaki..... Idziesz powoli, nad sobą widzisz błękitne, bezchmurne niebo, słyszysz delikatny szum wiatru..... Jest pięknie, spokojnie.....W pewnym momencie zauważasz piękny, kolorowy balon z dużym koszem.....Zbliżasz się do niego i widzisz, że w koszu już ktoś jest..... To ludzie z Twojej klasy (grupy, z tego seminarium)..... Zapraszam byście udali się na wspólną podróż..... Wsiadasz do balonu, a on powoli zaczyna się unosić.....Patrzysz na łąki, pola.....Wszystko jest takie piękne.....Wszystko staje się coraz mniejsze, i mniejsze..... Chcecie coraz szybciej unosić się w powietrze więc zrzucacie worki przyczepione na zewnątrz kosza.....To nie są po prostu worki z piaskiem..... To worki z obawami, problemami, które nosisz ze sobą..... To worki z kłopotami..... Czyż to nie piękne tak po prostu wyrzucić je? Pozbyć się ich?..... Balon leci wysoko, coraz wyżej i coraz szybciej.....Przechodzi przez chmury..... Nagle na horyzoncie widzisz przepiękny krajobraz..... Piękne miejsce..... Balon leci prosto w tamtym kierunku..... Kiedy znajduje się dokładnie nad nim- powoli opada..... Widzisz, że lądujesz w miejscu gdzie wszystko jest piękne, wymarzone.....Balon wylądował..... Wychodzisz z niego, rozglądasz się..... To Twoje miejsce pracy. Przyglądasz się uważnie..... Powoli spacerujesz po tym pięknym miejscu..... Spotykasz ludzi, patrzysz jak wyglądają, jak żyją..... Patrzysz jak Ty żyjesz. Bacznie wszystko obserwujesz..... Starasz się zapamiętać to piękne, wymarzone miejsce..... I tak spacerując powoli wracasz do balonu..... Z powrotem wsiadasz do kosza..... Obróć się raz jeszcze, spójrz na to piękne miejsce i powiedz „Do widzenia!”..... Balon zaczyna się wznosić..... Leci coraz wyżej i wyżej..... I po krótkiej podróży w chmurach lądujesz tam gdzie byłeś na początku.....Daj się jeszcze ponieść muzyce, obrazom..... I powolutku, w swoim tempie wróć tu i teraz, do tego pomieszczenia (powoli ściszymy muzykę)..... Jeśli czujesz się gotów powoli otwórz oczy..... Popatrz wkoło.....Przeciągnij się.....

¹ Za Peter Gnielczyk

ZAŁĄCZNIK NR 2

Kasia i Tomek mieszkają w Gdańsku. Pracują w tej samej firmie zajmującej się handlem międzynarodowym. Zarabiają po 2 600 zł na rękę.

Kasia do pracy dojeżdża komunikacją miejską, ma wykupiony bilet okresowy. Wszystkie posiłki przyrządza w domu. Na śniadanie najczęściej je mleko z płatkami a na drugie śniadanie zabiera do pracy jogurt oraz kanapki a czasami sałatkę owocową lub jarzynową. Obiady gotuje na dwa dni, a czasem zamraża porcje. Zakupy robi raz w tygodniu w dyskoncie, a pieczywo kupuje codziennie w piekarni na swoim osiedlu. W drodze do pracy, kupuje sobie kawę na wynos. Jak mówi stawia ją to na nogi. Kasia korzysta z telefonu komórkowego na kartę. Wybrała aparat sprawdzonej marki. Mieszka w wynajętym mieszkaniu razem z koleżanką Anią, która studiuje. W okresie wakacji, kiedy Ania wyjeżdża do rodziców, z jej pokoju korzystają znajomi lub rodzina przyjeżdżający nad morze turystycznie. Płacą oni za pokój i uzyskane w ten sposób pieniądze dziewczyny dzielą między siebie. Ten dodatkowy dochód Kasia odkłada na konto. Gdyby podzielić ten dodatkowy dochód na 12 miesięcy to okazało by się, że jest to 150 zł miesięcznie na osobę.

Z każdej pensji odkłada również 5-10% (w zależności od bieżących wydatków).

Kasia uwielbia kino, chętnie korzysta z tej formy rozrywki. Na wyjście do kina wybiera jednak te dni, kiedy bilety są tańsze.

Tomek mieszka sam we własnym mieszkaniu, które odziedziczył po dziadkach. Niedawno stał się szczęśliwym posiadaczem samochodu, który kupił na kredyt. Dojeżdża nim codziennie do pracy. Raty kredytu rozłożone są na 5 lat. Tomek jest miłośnikiem gier komputerowych (często gra online), w związku z czym przedłużył umowę z dostawcą telewizji kablowej, który zaoferował mu dodatkową usługę – bardzo szybki dostęp do Internetu. Obecna umowa wygasa za 3 lata.

Chłopak zakupił najnowszy aparat telefoniczny, ale żeby nie płacić bardzo wysokiej ceny za sprzęt podpisał umowę z operatorem na 2 lata.

Tomek nie gotuje obiadów, najczęściej je hamburgery i kebaby w barze w pracy. A w weekendy na mieście lub zamawia pizzę. Jedyne posiłki przygotowywane samodzielnie w domu to śniadania i kolacje. Zakupy robi w sklepach w pobliżu domu.

Tomek i Kasia lubią podróżować. W czasie ostatniego urlopu Tomek poleciał ze znajomymi do Skandynawii. Aby opłacić koszty wyjazdu wziął pożyczkę w banku, której spłatę rozłożył na 2 lata. Oszczędności ma 2 000 złotych.

Kasia swój urlop spędziła razem ze swoim chłopakiem Markiem w Turcji. Udało im się znaleźć atrakcyjną ofertę tak, iż pomimo skorzystania z odłożonych funduszy Kasia ma jeszcze oszczędności na poziomie 20 000 złotych.

ZAŁĄCZNIK NR 3

Lista rachunków Kasi

Kawa na wynos - 8 zł	Kawa na wynos - 8 zł	Kawa na wynos - 8 zł
Kawa na wynos - 8 zł	Kawa na wynos - 8 zł	Kawa na wynos - 8 zł
Kawa na wynos - 8 zł	Kawa na wynos - 8 zł	Kawa na wynos - 8 zł
Kawa na wynos - 8 zł	Kawa na wynos - 8 zł	Kawa na wynos - 8 zł
Doładowanie konta - komórka - 60 zł	Sukienka 300 zł	Karnet fitness - 120 zł
Masło 2szt. - 6zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Mleko 10 szt. - 20 zł
Bilet okresowy MPK - 130 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Buty sportowe - 150 zł
Wynajem - 700 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Oplaty za mieszkanie media - 300 zł
Karnet do kina 5wejść - 75 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Twarożek 4 opakowania - 10 zł
Książka - 35 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Twarożek 4 opakowania -10 zł
Kurs językowy - 120 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Warzywa - 8zł
Kosmetyki - 200 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł
Środki czystości 50 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Owoce - 10zł
Ser żółty 2 opakowania - 9 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Przekąski (paluszki, orzeszki, drożdżówki) - 30 zł
Wędlina 10 dkg – 3 zł	Chleb żytni ½ - 1,80 zł	Woda mineralna (zgrzewka) - 10 zł
Wędlina 10 dkg – 3 zł	Warzywa - 8zł	Woda mineralna (zgrzewka) - 10 zł
Wędlina 10 dkg – 3 zł	Warzywa - 8zł	Owoce - 10zł
Warzywa - 8zł	Owoce - 10zł	Owoce - 10zł
Herbata - 5zł		

Lista zakupów Tomka

Hamburger - 7 zł	Hamburger - 7 zł	Hamburger - 7 zł
Hamburger - 7 zł	Hamburger - 7 zł	Hamburger - 7 zł
Kebab - 10 zł	Kebab - 10 zł	Kebab - 10 zł
Kebab - 10 zł	Kebab - 10 zł	Kebab - 10 zł
Pizza - 18 zł	Pizza - 18 zł	Pizza - 18 zł
Pizza - 18 zł	Pizza - 18 zł	Pizza - 18 zł
Masło - 3zł	Chleb żytni ½ - 1,8 zł	Mleko 4szt. - 10zł
Lazzania - 15 zł	Basen - 120 zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Pizza - 18 zł	Masło - 3zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Opłata za Internet i kablówkę - 150 zł	Lazzania - 15 zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Rata za samochód - 300zł	Lazzania - 15 zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Rata za wakacje - 150 zł	Lazzania - 15 zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Chleb żytni ½ - 1,8 zł	Lazzania - 15 zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Chleb żytni ½ - 1,8 zł	Placki po węgiersku - 15 zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Chleb żytni ½ - 1,8 zł	Placki po węgiersku - 15 zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Chleb żytni ½ - 1,8 zł	Placki po węgiersku - 15 zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Bułki 4 szt. - 2zł	Placki po węgiersku - 15 zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Bułki 4 szt. - 2zł	Bułki 4 szt. - 2zł	Bułki 4 szt. - 2zł
Bułki 4 szt. - 2zł	Bułki 4 szt. - 2zł	Zapiekanki - 8 zł
Bułki 4 szt. - 2zł	Wędlina 15 dag - 4 zł	Zapiekanki - 8 zł
Wędlina 15 dag - 4 zł	Wędlina 15 dag - 4 zł	Wędlina 15 dag - 4 zł
Wędlina 15 dag - 4 zł	Wędlina 15 dag - 4 zł	Wędlina 15 dag - 4 zł
Wędlina 15 dag - 4 zł	Wędlina 15 dag - 4 zł	Wędlina 15 dag - 4 zł
Wędlina 15 dag - 4 zł	Ser żółty 10 dag - 3 zł	Wędlina 15 dag - 4 zł
Ser żółty 10 dag - 3 zł	Ser żółty 10 dag - 3 zł	Ser żółty 10 dag - 3 zł
Ser żółty 10 dag - 3 zł	Ser żółty 10 dag - 3 zł	Ser żółty 10 dag - 3 zł
Ser żółty 10 dag - 3 zł	Owoce - 8 zł	Ser żółty 10 dag - 3 zł
Warzywa - 4 zł	Owoce - 8 zł	Owoce - 8 zł
Warzywa - 4 zł	Owoce - 8 zł	Owoce - 8 zł
Warzywa - 4 zł	Owoce - 8 zł	Owoce - 8 zł
Warzywa - 4 zł	Owoce - 8 zł	Owoce - 8 zł
Warzywa - 4 zł	Owoce - 8 zł	Owoce - 8 zł
Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Owoce - 8 zł
Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Owoce - 8 zł
Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł
Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł
Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł
Orzeszki - 6 zł	Orzeszki - 6 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł
Orzeszki - 6 zł	Precelki solone - 4 zł	Woda mineralna 2 butelki - 4 zł
Precelki solone - 4 zł	Precelki solone - 4 zł	Orzeszki - 6 zł
Precelki solone - 4 zł	Kosmetyki - 100 zł	Precelki solone - 4 zł
Mieszkanie opłata za media - 900 zł	Paliwo do samochodu - 150 zł	Precelki solone - 4 zł
	Paliwo do samochodu - 150 zł	Środki czystości - 30 zł

ZAŁĄCZNIK NR 4

Schemat budżetu

DOCHODY

Stale

WYDATKI

Stale

Okazyjne

Zmienne

